

ประโยค ป.ธ. ๓
ปัญหา บาลีไวยากรณ์
สอบ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๕๔

๑. ลักษณะที่จะประกอบพยัญชนะสังโยคได้ ในพยัญชนะวรรคทั้งหลายนั้น พยัญชนะเหล่านี้ คือ ท, ม, ฎ, ก, จ ตัวไหนใช้ซ้อนพยัญชนะอะไรได้บ้าง ฯ จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ ฯ
๒. โลปสนธิกิริโยปกรรม ในนิคคหิตสนธิ ใช้ลบได้ในที่เช่นไรบ้าง ฯ ขยายมปฏิบัติไป เป็นสนธิอะไร ฯ คัดและค่ออย่างไร ฯ
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้
 - ก. ปฐมาวักตติ แบ่งเป็นเท่าไร ฯ อะไรบ้าง ฯ
 - ข. รณเณ มีวิธีทำตัวอย่างไร ฯ
 - ค. ศัพท์ม โนคณะ เข้าสมาสแล้ว นิยมทำอย่างไร ฯ
 - ฌ. ก็ศัพท์ เมื่อแปลงเป็น ก แล้ว มีวิธีแจกอย่างไร ฯ
 - ง. อมฺโก เป็นคำสำหรับเรียกใคร ฯ
๔. วาจกคืออะไร ฯ วิธีจะจำวาจกได้แม่นยำนั้นต้องอาศัยอะไร ฯ วิดีนาเมติ, นิรุชฌีสุ ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ฯ
๕. กัตตุสาธนะ ท่านบัญญัติให้แปลว่าอย่างไรบ้าง ฯ ยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์ มาดู ฯ พุทธภา (ภิกฺษา) ลงปัจจัยอะไร ฯ เป็นรูปและสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์ มาดู ฯ
๖. ทิกฺสูมาส กับ วิเสสนบุพพท กัมมชารยสมาส ต่างกันอย่างไร ฯ ทณฺหาหตุคโคपालโก เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ฯ
๗. ฌ ปัจจัย ใน โคตคตฺทริค กับ ราคาทิตฺทริค มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร ฯ การุณฺนิโก (พุทฺโธ) ลงปัจจัยอะไร ฯ ในตฺทริคไหน ฯ จงตั้งวิเคราะห์มาดู ฯ

—
 ให้ความ ๓ ชั่วโมง.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหา บาลีไวยากรณ์

๑. ลักษณะที่จะประกอบพยัญชนะสังโยคได้ ในพยัญชนะวรรคทั้งหลายนั้น พยัญชนะเหล่านี้ คือ ท, ม, ฎ, ค, จ ใช้ซ้อนพยัญชนะได้ดังนี้

ท เป็นพยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ (คือซ้อนตัวเอง) และที่ ๔ ในวรรคของตน ได้ตัวอย่าง เช่น สทท พุทฐ ฯ

ม เป็นพยัญชนะที่ ๕ สดวรรค ซ้อนหน้าพยัญชนะในวรรคของตน ได้ทั้ง ๕ ตัว ตัวอย่าง เช่น อนุคมฺป สมฺหสฺส อมฺพ กุมฺภ จมฺม ฯ

ฎ เป็นพยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ (คือซ้อนหน้าตัวเอง) และที่ ๒ ในวรรคของตนได้ ตัวอย่าง เช่น วฎฎ กฎฐ ฯ

ค เป็นพยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ (คือซ้อนหน้าตัวเอง) และที่ ๔ ในวรรคของตนได้ ตัวอย่าง เช่น มคค อคฺข ฯ

จ เป็นพยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ (คือซ้อนหน้าตัวเอง) และที่ ๒ ในวรรคของตนได้ ตัวอย่าง เช่น สจฺจ ปุจฺฉา ฯ

๒. โลปสนธิกิริโยปกรรม ในนิกคหิตสนธิ ใช้ลบได้ในที่เช่นนี้ คือ เมื่อมีสระหรือพยัญชนะอยู่เบื้องหลัง ลบนิคคหิต ซึ่งอยู่เบื้องหน้าบ้างก็ได้ เช่น วิทฺถนํ-อฺคฺคํ เป็น วิทฺถนคฺคํ, อริยสจฺจานํ-ทสฺสนํ เป็น อริยสจฺจานทสฺสนํ เป็นต้น ฯ

ยถายมฺปทีโป เป็นโลปสระสนธิ และอาเทศนิกคหิตสนธิ ฯ ดัดเป็น ยถา-อฺย-ปทีโป ฯ

ระหว่าง ยถา-อฺย ลบสระ อ ที่ อฺย ต่อเป็น ยถายฺ ตามหลักที่ว่า ถ้าสระ ๒ ตัวมีรูปไม่เสมอกัน ลบสระเบื้องปลายบ้างก็ได้

ระหว่าง ยถายฺ-ปทีโป แปลงนิกคหิตที่ ยถายฺ เป็น ม ต่อเป็น ยถายมฺปทีโป ตามหลักที่ว่า ถ้าพยัญชนะวรรคอยู่ข้างหลัง มีนิกคหิตอยู่ข้างหน้า ให้แปลงนิกคหิตเป็นพยัญชนะที่สดวรรคได้ ฯ

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้คือ

ก. ปฐมาวิกัดติแบ่งเป็น ๒ คือ เป็น ลิงคฺตฺโถ หรือ กตฺตา ที่เป็นตัวประธานอย่าง ๑ เป็น อาลปฺนํ คำสำหรับร้องเรียกอย่าง ๑ (หรือแบ่งเป็น ๒ คือ เอกวจนะอย่าง ๑ พหุวจนะอย่าง ๑๑)

ข. รณฺเณ มีวิธีทำตัวอย่างนี้ คือ รณฺเณ ศัพท์เดิมเป็น ราช ลง สฺมี สัตตมวิภัตติ เอกวจนะ เอา ราช กับ สฺมี เป็น รณฺเณ สำเร็จรูปเป็น รณฺเณ๑

ค. ศัพท์มโนคณฺเษเข้าสมาสแล้ว นิยมทำอย่างนี้ คือ เอาสระที่สุดของตนเป็น โอ ได้ เช่น มโนคโณ หมุแห่งมนะ อโยมยํ ของบุคคลทำด้วยเหล็ก เว้นแต่ วจ ศัพท์ เมื่อเข้าสมาสแล้ว เอาสระที่สุดของตนเป็น อี เช่น วจิกมฺมํ กรรมทางวจา วจโภท การเปล่งวจา๑

ฅ. กิ ศัพท์เมื่อแปลงเป็น ก แล้ว มีวิธีแจกอย่าง ย ศัพท์ในไตรลิงค์ ๑

ง. อมฺโภ เป็นคำสำหรับเรียกชายด้วยวจาอันอ่อนหวาน ในภาษาของเราท่านบัญญัติให้แปลว่า ณะผู้เจริญ๑

๔. กิริยาศัพท์ที่ประกอบด้วยวิภัตติ กาล บท วจนะ บุรุษ ชาติ คือวาก สำหรับกล่าวบทที่เป็นประธานของกิริยา ๕ อย่าง คือ กัตตฺวาก ๑ กัมมวาก ๑ ภาววาก ๑ เหตุกัตตฺวาก ๑ เหตุกัมมวาก ๑ วิธีจะจำวากได้แม่นยำนั้นก็เพราะอาศัยปัจจัยที่ประกอบ เช่น กัตตฺวาก มีปัจจัย ๑๐ ตัว คือ อ, เอ, ย, ฅ, ณา, นา, ฅหา, โอ, ฅ, ฅย, กัมมวาก มี ย ปัจจัย กับทั้ง อี อากมหน้า ย แม้ภาววาก เหตุกัตตฺวาก และเหตุกัมมวาก ก็มีปัจจัยเป็นเครื่องประกอบเช่นเดียวกัน๑

วิตินาเมติ ประกอบด้วยเครื่องปรุงดังนี้ คือ วิ-อติ บทหน้า นม ชาติ ฅ ปัจจัย ตี วัตตมานาวิกัดติ๑

นिरุชฺณิสฺสุ ประกอบด้วยเครื่องปรุงดังนี้ คือ นิ บทหน้า รุช ชาติ ย ปัจจัย อู อชชตตนิวิภัตติ แปลง อู เป็น อีสฺ๑

๕. กัตตุสาธนะ ท่านบัญญัติให้แปลเป็น ๓ อย่าง คือ แปลว่า "ผู้"
ตัวอย่างรูปวิเคราะห์ กุมภํ กโรตติ กุมภกาโร, เทตติ ทายโก

ถ้าลงในอรรถ คือ ตัสสึละ แปลว่า "ผู้-โดยปกติ" ๑ ยกตัวอย่าง
รูปวิเคราะห์ ปาปํ กโรติ สีเลนาติ ปापการิ, ชมมํ จรติ สีเลนาติ ชมมจาริ

ถ้าลงในสมาสรูปตัสสึลสาธนะ แปลว่า "ผู้-เป็นปกติ" ตัวอย่าง
รูปวิเคราะห์ ชมมํ วตตุํ สีลมสุธาติ ชมมวาที, ปาปํ กาคุํ สีลมสุธาติ ปापการิ ๑

ทูลลภา (ภิกษา) ลง ข ปัจจย ๑ เป็นกัมมรูป และกัมมสาธนะ
ตั้งวิเคราะห์ว่า

ทุกฺเขน ลภยิตฺติ ทูลลภา (ภิกษา) หรือ

ทุกฺเขน ลพฺภตฺติ ทูลลภา (ภิกษา) หรือ

ทุกฺเขน ลภิตพฺพาติ ทูลลภา (ภิกษา) ๑

๖. ทิคุสมาส กับ วิเสสนบุพพท กัมมชารยสมาส ต่างกันอย่างไร คือ ทิคุสมาส
มีสังขยาอยู่หน้า มีนามอยู่หลัง เช่น ตโย โลกา = ติโลกํ, จตฺสุโส ทิสฺสา =
จตุทฺทิสํ ส่วนวิเสสนบุพพท กัมมชารยสมาส มีบทวิเสสนะอยู่ต้น
บทประธานอยู่หลัง เช่น มหนฺโต ปุริโส = มหาปุริโส, ขตฺติยา กณฺเฒา =
ขตฺติยกณฺเฒา ๑

ทณฺฑาทคฺคฺคโลपालโก เป็นวิเสสนบุพพท กัมมชารยสมาส
มีฉัฐฐิภินนาธิกรณพหุพพิหิสมาสเป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

ฉ.ภินนา.พหุพ. วิ. ทณฺฑา หตฺเต ยสุส โส ทณฺฑาทคฺคฺค (โลपालโก)

วิ.บุพ.กัม. วิ. ทณฺฑาทคฺคฺค จ โส โลपालโก จาติ ทณฺฑาทคฺคฺค โลपालโก

หรือ ทณฺฑาทคฺคฺค โลपालโก ทณฺฑาทคฺคฺคโลपालโก ๑

๗. ฉ ปัจจยในโคตตตฺทริต กับ รากาติตฺทริต ต่างกันอย่างไร คือ ฉ ปัจจย
ในโคตตตฺทริต ใช้แทน โคตฺต หรือ อปฺจจ ศัพท์เท่านั้น เช่น โคตมสุส อปฺจจํ
โคตโม เหล่ากอ แห่งโคตมะ ชื่อโคตมะ ส่วน ฉ ปัจจยในรากาติตฺทริต
ใช้แทนศัพท์ได้ทั่วไป มี ราก ศัพท์เป็นต้น เช่น กสาเวน รตฺตํ วตฺถํ = กาสาว

ผ้าอัน (บุคคล) ย้อมแล้วด้วยรสฝาด ชื่อกาสาวะ (ผ้าอันบุคคลย้อมแล้วด้วย
รสฝาด) มคธ ชาโต มาโคร (ชน) เกิดแล้ว ในแวนแคว้นมคธ ชื่อมากระ
(ผู้เกิดในแวนแคว้นมคธ) ฯ

การุณิโก (พหูโร) ลง ฉิก ปัจจย ฯ ในตฺรคฺยทิตฺตํทิตฺต ฯ ตั้งวิเคราะห์ว่า
กรุณาย นียตุโต การุณิโก (พหูโร) ฯ